ناسیۆنالیزم و لەمپەرەکانی بەردەم ناسیۆنالیزم و کاریگەری ناسیۆنالیزمی داگیرکەران لەسەر کۆمەڵگەی کوردستان

وتوویژ: شەهرام سوبحانی لەگەڵ: خاتوو چرا یاسین
کارناس و توێژەری مێژوو

کۆکردنەوە و ئامادەکردنی: ڕەحمان نەقشی

سەرچاوە
Serchawe

ناسیۆنالیزم و لەمپەرەکانی بەردەم ناسیۆنالیزم و کاریگەری ناسیۆنالیزمی داگیرکەران لەسەر کۆمەڵگەی کوردستان

چرا یاسین: کاتێک ناسیۆنالیزم دەبێتە خاوەنی شوناس کە پڕۆژەی دەوڵەتی نەتەوەیی هەبێت

چرا یاسین: کاتێک ناسیۆنالیزم دەبێتە خاوەنی شوناس کە ببێتە بەرنامە و پڕۆژەیەکی جەماوەری و بەرنامەکەی دروستکردنی دەوڵەتی نەتەوەیی هەبێت

١

وتوویژ: شەهرام سوبحانی

ئاماژە:

ناسیۆنالیزم یان هەستی نەتەوایەتی وەک چەمکێکی گرینگ کاریگەریی و ڕۆڵی بەرچاو لە بەرەوپێشبردن و

سەرچاوە
Serchawe

یەکگرتوویی هەر نەتەوەیەکدا دەگێڕێ کە بە کارکردن و تەکز خستنەسەر ئەم چەمکە گرینگە میللەتانی بێ دەوڵەت ئامانجە گەورەکانیان دەستەبەر دەکەن کە دەربازبوون لە دیلی و ژێردەستییە. "کوردستان" لە وتووێژێکی تێروتەسەلدا و بۆ باسی زیاتر لەسەر ناسیۆنالیزم و لەمپەرەکانی بەردەم ناسیۆنالیزم و کاریگەری ناسیۆنالیزمی داگیرکەران لەسەر کۆمەڵگەی کوردستان لەگەڵ خاتوو چرا یاسین، کارناس و توێژەری مێژوو تیشکی زیاتری خستوەتە سەر ئەم بابەتە. ئەم وتووێژە لە سێ بەشدا بڵاو دەبێتەوە

شەهرام سوبحانی: خاتوو چرا با سەرەتا بەم پرسیارە دەست پێ بکەین کە ناسیۆنالیزم چییە؟ هەروەها مێژووی ناسیۆنالیزم لە کوردستان بۆ کەی دەگەڕێتەوە؟

چرا یاسین: ناسیۆنالیزم بابەتێکە زیاتر لە ماوەی نێوان سەدەی ٢٠ - ٢١ کەوتە بەرباس، لەڕووی چەمکەوە ناسیۆنالیزم بە مانای "نەتەوەگەرایی، نەتەوەپەرستی، هەستی نەتەوایەتی ودەمارگیریی نەتەوەیی دێت". لە زمانی فەڕەنسیدا وشەی nasionalisme بەکار دەبرێ و لە وشەی لاتینی (nascor) ەوە واتە "من هەم، لەدایک بووم، هاتوومە دنیا"وە هاتووە. لە ڕووی ماناوە ناسیۆنالیزم چەندین مانای گەورە و قوڵ لەخۆی دەگرێت و تا ئێستا چەندین پێناسەی بۆ کراوە. لە سادەترین شێوەیدا بریتییە لە جۆرێک هەستی وەفاداری بۆ نەتەوەیەکی تایبەت و جۆرێک لە نیشتمانپەروەری. ناسیۆنالیزمی کوردی وەک ئایدۆلۆژیایەکی سیاسی و بزاڤێکی نەتەوەیی دیاردەیەکی نوێیە بۆ کورد، زۆربەی ئەوانەی لەبارەی ناسیۆنالیزمی کوردییەوە دوواون و وەکوو ناسیۆنالیزم لە هەر شوێنێکیتری جیهان سەیری دەکەن، چ لە ڕووی مێژووییەوە چ لە ڕووی دروستبوون و ئەرک و کارەکانیەوە. بێگومان جیاوازییەکی زۆر هەیە لە سروشتی ناسیۆنالیزمدا بە پێی کۆمەڵگە و ئاستی پەرەسەندنی کۆمەڵگە جیاوازەکان، ئەم جیاوازییانەش ئاست و شێوازی ئینتیمای ئەم ناسیۆنالیزمە دیاری دەکەن. زۆرێک لە نووسەرانی بواری ناسیۆنالیزم پێیان وایە ناسیۆنالیزم نەتەوە دروست دەکات. ئەگەر بڕوامان بەو تێزە هێنا ئەوا مانای وایە قسەکردن لەسەر بە نەتەوەبوونی کورد دەکەوێتە بەردەم گومانەوە، ئێمە قسەکردن لەسەر ئەم بابەتە جێ دەهێڵین و دەگەڕێینەوە بۆ قسەکردن لەبارەی سەرهەڵدان و دەرکەوتنی ناسیۆنالیزمی کوردی. لەڕووی دەرکەوتنەوە ناسیۆنالیزم بەرهەمی مۆدێرنیتەیە و مێژووی ناسیۆنالیزمی ڕۆژئاوا ڕاستەوخۆ لەگەڵ مێژووی دەرکەوتنی مۆدێرنیتەدا دەست پێ دەکات و یەکەمین وێنەی بەرجەستەی ئەو دەرکەوتنەش لە شۆڕشی فەڕەنسیدا خۆی دەبینێتەوە، لەبەر ئەوەی تا ئەو مێژووەش زۆربەی نەتەوەکانی ئەورووپا هۆگربوون بە زمان و بیر و کولتووری گریگی و ڕۆمانەوە، بەڵام سەرهەڵدان و دەرکەوتنی ناسیۆنالیزم لە نیوەی دووەمی سەدەی هەژدە بە دواوە، ئینتیمایەکی بەهێزی نەتەوەیی لای گەلانی ڕۆژئاوا دروست کرد و پەیوەستبوونی بە نەتەوە و نیشتیمانەوە خستە پێش بە هەر پەیوەستبوونێکی دیکەوە، بە تایبەتیش دروستبوونی دەوڵەتە نەتەوەییەکان کە بەرهەمی دەرکەوتنی ناسیۆنالیزم بوون، نەتەوەکانی ڕۆژئاوای بە جۆرێک فۆڕمووڵە کرد کە هەر یەکێکیان ببێت بە خاوەنی شوناسی تایبەتی خۆی و وای لێکردن بگەڕێنەوە بۆ نێو جوگرافیای بوونی خۆی لە هەموو ڕوویەکەوە. لەو گەڕانەوەدا بەهێزترین ئینتیما بۆ خاک و نیشتیمان و سەروەری

نیشتیمانی دروست بوو.

چرا یاسین

شەهرام سوبحانی: ئەدی ناسیۆنالیزمی کوردی؟

چرا یاسین: بەداخەوە کورد هەتا ئێستا لەبەر ئەوەی خاوەنی جۆگرافیای سیاسیی خۆی نییە، ناسیۆنالیزمی کوردی نەیتوانیوە شوناسی سیاسیی کوردی لە شوناسی ئەوایتر جیا بکاتەوە. دەربڕینەکانی ناسیۆنالیزمی نوێی کوردی لە کۆتایی سەدەی نۆزدە و بەرایی سەدەی بیستدا سەری هەڵدا و تاوەکوو ئێستاش بنەماکانی بە تەواوی لەنێو کۆمەڵگەی کوردیدا ڕەگی دانەکوتاوە. زۆر بۆچوونی جیاواز لەبارەی مێژوو و ڕەچەڵەک و ڕیشەی ناسیۆنالیزمەوە هەیە. بەشێک لە شرۆڤەکارانی بواری نەتەوە، مێژووی ناسیۆنالیزم دەگەڕێننەوە بۆ سەرەتای ژیان و کەونارای کۆن، چونکە لە سەرەتای ژیانەوە مرۆڤ هەوڵی مانەوەی لەسەر زەوی داوە و بیرۆکەی خاوەندارییەتی هەبووە و هەوڵی داوە سنووری دەسەڵاتی فراوان بکات. لە سەرتاسەری جیهاندا، کەمینە نەتەوەییەکان لەسەر هێڵی ناسیۆنالیستی ڕۆیشتوون و وەکوو گرووپێکی تایبەت بەردەوام بەدوای بەدەستهێنانی دەسەڵات و ناساندنی خۆیانەوە بوون، هەندێکجار ئەم کەمینانە بەپێی توانا و دۆخی تایبەتی خۆیان داوای دەوڵەتی سەربەخۆشیان کردوە، ئەم چەشنە داوایە لەلایەن سیستەمی دەسەڵاتدارەوە بە توندی ڕەت کراوەتەوە و کەمینەکان بە شێوەی کارەساتبار سەرکوت کراون، بەڵام وڵامی کەمینەکان بەم زەبر و زەنگە بە لەبەرچاوگرتنی مەترسی زۆر و هەروەها ئەگەری کەمی سەرکەوتن، درێژەدان بە خۆڕێکخستن و تێکۆشانی زیاتر بووە. ناسیۆنالیزمی کوردی لەگەڵ ناسیۆنالیزمی زۆربەی نەتەوەکانیتر جیاوازە، بەهۆی ئەوەیکە کوردستان بەبێ ویستی خۆی لە نێوان چوار وڵاتی (ئێران، عێراق، تورکیە، سووریا) دابەش کراوە. ڕاستە کە گوتاری ناسیۆنالیزمی کوردی و پەی بردن پێی لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدە و بەرایی سەدەی بیستدا سەریهەڵدا، بەڵام ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت کە بەر لەوە کورد گوتاری ناسیۆنالیستی نەبووە،

سەرچاوە Serchawe

خەڵکی کورد هەر لە کۆنەوە خاوەن هەستی نەتەوایەتی بوونە و هەستیان بەوە کردووە کە ناسنامەیەکی جیاوازیان هەیە، لە مێژووشدا چەندین نیشانەمان هەبووە، و سەبارەت بە لێدانەوەی مێژووی ناسیۆنالیزمی کوردی توێژەران دابەشی سەر دوو ئاراستە دەبن، بەشێکیان پێیان وایە سەرەتای بیریی نەتەوەیی کوردی بۆ سەدەکانی شازدە و حەڤدەی زایینی لەم مەیدانەشدا چەند هەوڵ و گوزارشتێک دەکەن بە پاڵپشتی بیروبۆچوونەکانیان کە ڕوخساری نەتەوەیی بوونیان پێوەدیارە، بەشێک لەم گرووپە ئاماژە بۆ هەوڵەکانی نووسینەوەی مێژووی کورد دەکەن و باس لە کتێبی (شەرەفنامە)ی (شەرەفخانی بەدلیسی) دەکەن، هۆکاری نووسینی ئەم کتێبە بە نموونە دەهێننەوە کاتێک مێژوونووس (شەرەفخانی بەدلیسی) دەڵێت: "چونکە مێژوونووسان تا ئێستا هیچیان لەبارەی کورد و کوردستانەوە نەنووسیوە، من ویستم بەپێی توانا لەو بارەیەوە کتێبێک بنووسم و ناوی لێ بنێم "شەرەفنامە"، هەموو ئاواتیشم ئەوەیە کە خانەدانە گەورەکانی کوردستان ناویان گووم نەبێت". هەروەها باسکردنی چەند شاعیرێکی کوردی ئەو سەردەمە بە نموونە و هێنانەوەی شێعرەکانیان وەک بەڵگە بۆ بیر و بۆچوونەکانیان یەکێکی دیکەیە لەو بنەمایانەی ئەم گرووپە پشتی پێ دەبەستن بۆ نموونە کاتێک باس لە (مەلای جزیری) دەکرێت کە دەڵێت:

گوڵی باغی ئیرەمی بۆتانم
شەب چراغی شەبی کوردستانم

هەروەها (ئەحمەدی خانێ) لە "مەم و زین"دا دەڵێت:

ئەز مامە د حیکمەتا خودێ دا
کورمانج د دەوڵەتا دێندە
ئایا بە چ وەجهی مانە مەحرووم
بێلجوملە ژ بۆ چ بوونە مەحکووم
بفکر ژ عەرەب هەتا ڤەگورجان
کورمانجییە بوونە شوبهێ بورجان
ئەڤ ڕۆم و عەجەم ب وان خەسارن
کورمانج هەمی ل چار کەنارن
هەردوو تەرەفی قەبیلی کورمانج
بۆ تیرێ قەزا کرنە ئارمانج

شەهرام سوبحانی: لەگەڵ ئەو بۆچوونە هەن کە ئەحمەدی خانی سەرەتای ناسیۆنالیزمی کوردی بووە؟

چرا یاسین: ڕوانگەی ناسیۆنالستیی ئەحمەدی خانی لە هاوسەردەمانی لە پێشتر بووە، ئەم چەند دێڕەی یەک سەدە بەر لە

سەرچاوە
Serchawe

شۆڕشی گەورەی فەڕەنسا نووسراوە کە وێنای (دەوڵەت - نەتەوەیە) هەتا سەرەتای سەدەی نۆزدە واتە ئەو کاتەی کە ئیمپراتۆرییەتی عوسمانی، خودموختاریی لەمێژینەی کوردەکان و سەرجەم ئیمتیازات و بەرژەوەندییەکانی میرنیشینە کوردەکانی لەنێو برد. دیارە بەشێکیتر سەرەتای بیری نەتەوەیی کوردی بۆ سەدەی هەژدە و نیوەی یەکەمی سەدەی نۆزدە دەگەڕێننەوە، کە هەروەک ڕۆژهەڵاتناس (باسیل نیکیتین) بە قۆناغی نافەرمانی و یاخیگەرییەکانی کۆمەڵایەتی و شۆڕشی خان و دەرەبەگەکانی دادەنێت. مێژوونووس جەماڵ نەبەزیش لەم سۆنگەیەوە سەرەتای دامەزراندنی دەوڵەتی ناسیۆنال لای کورد بە کردەوە دەباتەوە بۆ سەدەی هەژدە و پێی وایە لە نیوەی یەکەمی سەدەی نۆزدە خەباتی چەکدارانەی ڕێکخراو سەری هەڵداوە، نموونەی میرە کوردەکان دەهێننەوە کە چەندین ڕاپەڕینیان دژی دەسەڵاتی عوسمانی و قاجاری بەرپاکرد. هەروەها عەزیز شەمزینی لەم بارەیەوە پێی وایە لە نیوەی یەکەمی سەدەی نۆزدە جووڵانەوە ڕزگاریخوازەکان دەست پێ دەکەن، جیاوازیی ئەم جووڵانەوە و خەباتە لەم قۆناغەدا دروشمە نەتەوەیی و ڕزگاریخوازەکان ڕوونتر و گەشتر دەردەکەون. ڕۆژهەڵاتناس "مینیۆرسکی"ش بە هەمان شێوە باس لە پیادەکردنی سیاسەتی مەڵبەندی دەوڵەتی عوسمانی دەکات و کاریگەری ئەم سیاسەتە لەسەر ڕەوتی نەتەوەیی کورد پیشان دەدات و دەڵێت: **داگیرکردنی تازە هۆیەک بوو بۆ ئەوەی کورد لە ساڵانی (١٨٤٣ - ١٨٤٦ز)دا، بە سەرۆکایەتیی بەدرخان پاشا یەکەم بزووتنەوەی نەتەوەیی خۆی هەڵبگیرسێنێت.** جەختکردنەوەی ئەم نووسەر و مێژوونووسانە لەسەر سەدەی هەژدە و نیوەی یەکەمی سەدەی نۆزدە بۆ سەرهەڵدانی بیری نەتەوەیی لە هەوڵەکانی میری سۆران هاتووە کاتێک هەوڵی دا کوردستانێکی یەکگرتوو و سەربەخۆ دروست بکات و دەست بەسەر گشت میرنیشینەکاندا بگرێت. هەروەها هەوڵەکانی (بەدرخان پاشا)ی میری بۆتان کاتێک ویستی لە ڕێگەی پەیمانی پیرۆز یەکخستنی میرنیشینەکانەوە کیانێکی یەکگرتوو بۆ کورد دروست بکات.

شەهرام سوبحانی: ئەدی چۆن باس لە کاریگەریی ناسیۆنالیزمی "فارس" و "عەرەب" و "تورک" لەسەر کۆمەڵگەی کوردستان دەکەن؟

چرا یاسین: کورد یەکێکە لەو نەتەوانەی کە بەردەوام لەژێر داگیرکاریی دوژمنان و نەیارانی بووە، بێگومان هۆکارەکانی داگیرکردنیش سەپاندنی باڵادەستی خۆیان و فراوانکردنی دەسەڵاتیان بووە، ئەگەر سەیرێکی مێژووی سەدەکانی ڕابردوومان بکەین، دەبینین کە لە چەندین ڕووەوە کاریگەری نەرێنی گەورە و قوڵی بەجێ هێشتوە، لەوانە لە ڕووی سیاسییەوە سنووردارکردنی مافە سیاسی و نەتەوەییەکانی گەلی کورد، هەروەها پارچەبوونی کوردستان بەسەر چوار بەشدا، و بچووکردنەوەی جۆگرافیای کوردستان، وەک نموونە: قەتیس کردنەوەی سنووری کوردستانی ڕۆژهەڵات تەنیا بە پارێزگای "سنە" لە لایەن دەوڵەتەوە و دەیان شار و پارێزگای دیکە لە هەر چوارپارچەی کوردستان کە لە بنەڕەتدا خاکی کوردستان بووە و مۆڵکی کورد بوونە کەچی ئێستا بەداخەوە لەلایەن داگیرکەرانەوە تەفریس، تەعریب و تەتریک کراون. لەگەڵ ئەوەشدا گرتنەبەری سیاسەتی بە تورکردن و بە عەرەبکردن بەرامبەر بە کورد و هەوڵدان بۆ توانەوەی ڕەچەڵەکیان،

هەروەها لە ڕووی کولتووری و کۆمەڵایەتییەوە، قەدەغەکردن و سنووردارکردنی زمانی کوردی، هەوڵدان بۆ تواندنەوەی کولتووری کوردی لەنێو کولتووری زاڵدا، سڕینەوەی ناسنامەی مێژوویی و کلتووری هەندێک لە ناوچەکانی کوردستان، دروستکردنی هەستی بێ متمانەیی لە نێو کورددا، گۆڕینی دیمۆگرافیای دانیشتوان و دەربەدەرکردن و ڕاگواستنیان. لە ئاستی وشیارییشدا گەورەترین لێدانی بەرکەوتووە، کە وایکردووە هۆشیاریی نەتەوایەتی لەنێو کورددا دوا بکەوێت هەروەها لە ڕووی ئابوورییەوە چەند کاریگەری خراپی بەسەر کوردستانەوە جێماوە لەوانە پەراوێزخستنی ناوچە کوردستانییەکان لە پلانی پەرەپێدانی ئابووریدا، سوود وەرگرتن و بەکارهێنانی سەرچاوە سروشتییەکانی کوردستان لەلایەن داگیرکارانەوە بۆ بەرژەوەندی خۆیان.

شەهرام سوبحانی: پەیوەندیدار بە پرسیاری پێشوو، کورد چۆن دەتوانێت بەرپەرچی ناسیۆنالیزمی هێرشبەرانەی دژبەران و نەیارانی بداتەوە؟

چرا یاسین: بۆ بەرپەرچدانەوەی ناسیۆنالیزمی دوژمنەکان، زۆر ڕێگا هەن کە نەتەوەی کورد دەتوانێت پێی بەرپەرچی ناسیۆنالیزمی دوژمنەکانی و نەهێشتنی ئەو کاریگەرییانەی کە ئەم ناسیۆنالیزمە لەسەر کورد وەک نەتەوە دروستی کردوون، لە گرینگترینیشیان بەهێزکردنی ناسنامەی کوردی لە ڕووی پاراستن و پەرەپێدانی زمان، کولتوور، ئەدەب و هونەری کوردی بۆ بەهێزکردنی ناسنامەی نەتەوەیی و هەوڵدان بۆ بەجیهانی کردنیان، هەروەها یەکگرتوویی نێوخۆیی و کەمکردنەوەی ناکۆکییە ناوخۆییەکان و بەهێزکردنی یەکڕیزی نێوان هێز و لایەنە سیاسییەکان، دیپلۆماسی کاریگەر و پەرەپێدانی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان و دروستکردنی هاوپەیمانێتی لەگەڵ وڵاتان و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان، لەگەڵ ئەوەشدا پێشخستنی گوتاری ئاشتیخوازانە و بڵاوکردنەوەی پەیامی پێکەوە ژیان و دیالۆگ لەگەڵ نەتەوەکانی دیکە. هاوکات بەرەنگاربوونەوەی زانیاری هەڵە و بەکارهێنانی میدیا و تەکنەلۆژیای نوێ بۆ ڕاستکردنەوەی ئەو زانیارییە هەڵانەی کە لەلایەن دوژمنانەوە بڵاو دەکرێنەوە. بێگومان پەرەپێدانی ئابووری و بەهێزکردنی پێگەی ئابووری وەک ڕێگایەک بۆ سەربەخۆیی زیاتر و کەمکردنەوەی پشتبەستن بە دەوڵەتانی ناوچەکە و پشتیوانیی یاسایی نێودەوڵەتی و بەکارهێنانی یاسا و ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتییەکان بۆ پشتیوانی لە مافەکانی گەلی کورد ڕێگایەکی گرنگ و کاریگەرە. کورد لە ڕێگەی ئەم ستراتیژیانەوە دەتوانێ بە شێوەیەکی کاریگەرتر بەرپەرچی ناسیۆنالیزمی دوژمنەکانی بداتەوە، بەبێ ئەوەی خۆشی بکەوێتە داوی ناسیۆنالیزمی توندڕەوەوە.

شەهرام سوبحانی: ئێوە پێتان وایە کە ئێمە وەک نەتەوەی کورد، پێویستیمان بە ناسیۆنالیزمە؟

چرا یاسین: وەک باس کرا بەشێک لە نووسەرانی بواری ناسیۆنالیزم پێیان وایە ئەوە ناسیۆنالیزمە نەتەوە دروست دەکات، هەر بەو پێیەش بە ڕوانینی کۆن بۆ نەتەوە کۆمەڵێک بنەمای دیاریکراو هەن کە وەکوو پایەکانی نەتەوە دەناسێنرێن،

سەرچاوە
Serchawe

ئەوانیش بریتیین لە: **زمانی هاوبەش، خاکی هاوبەش، مێژووی هاوبەش، ئایینی هاوبەش و دابونەریتی هاوبەش. واتا ئەو پێکهاتەیەی ئەم بنەما هاوبەشانەی هەبووایە بە نەتەوە دادەنرا،** بێگومان لەڕووی ڕاستییەوە ئەم ڕەگەزانە وەکوو ماددەی خاوی نەتەوە سەیر دەکرێن و لە ئێستادا بە تەنیا بەس نین بۆ ئەوەی پێکهاتەیەک بکەن بە خاوەنی شوناسێک کە شوناسی نەتەوایەتییە، ئەگەر ئەو پێکهاتەیە خاوەنی کۆمەڵێک خاسییەت و تایبەتمەندیی دیکە نەبێت کە بیگەیەننە ئەو ئاستەی بوونی ڕاستەقینەی لە ڕووی ئامادەبوون و بەشداریکردنەوە لە مێژووی مرۆڤایەتیدا بۆ فەراهەم بکەن و لە هەمان کاتیشدا سنووری جیاکردنەوەی ئەو پێکهاتەیە لە نەتەوەکانیتر دەستەبەر بکەن کە بێگومان ئەو جیاکردنەوەیەش لە ئاستی یەکەمدا لە میانەی دروستکردنی دەوڵەتی نەتەوەییەوە فەراهەم دەبێت. لە هەمان کاتدا تەنیا کاتێک ناسیۆنالیزم دەبێتە خاوەنی شوناس کە ببێتە بەرنامە و پڕۆژەیەکی جەماوەری و ئاستی ئاسایی بەرنامەکەی دروستکردنی دەوڵەتی نەتەوەیی بێت. هەر پڕۆژە و بەرنامەیەکیتر لە خوار ئاستی دروستکردنی دەوڵەتی سەربەخۆی نەتەوەییەوە بەڵگەی لاوازی و بێ شوناسی ناسیۆنالیزمە. ئێمەی کورد وەک لامان ئاشنایە تا وەکوو ئێستا خاوەن دەوڵەت نین، کە خاوەنی دەوڵەت و جۆگرافیایەکی یاسایی خۆمان نەبووین داهاتوومان بەردەوام لەژێر هەڕەشە و مەترسی دایە، دامەزراندنی دەوڵەت فاکتەرێکی سەرەکی ئاسایشی نەتەوەییە، ئەم ئامانجەش هەروا ئاسان بەدی نایەت، بەڵکوو پێویستی بە ڕێچکە و بنەمای تایبەت و میکانیزمی زۆرباش هەیە. جیا لەمەش ناسیۆنالیزم دەتوانێت وەک هێزێکی یەکگرتوو خزمەت بکات، و ڕا و بۆچوونە جیاوازەکان لەسەر یەک بنەما کۆ بکاتەوە، بەتایبەتی بۆ نەتەوەیەکی وەکوو کورد کە بەسەر چەند وڵاتدا دابەشکراوە، ئەم دابەشبوونەی کوردستان بەسەر چەند دەوڵەتدا پێویستی هەستی هاوبەشی نەتەوەیی زیاتر دەکات، دەتوانێت هەستی هاوبەشی شوناس و پێکەوەبوون لەنێو کورددا بەهێز بکات، بەتایبەتی دوای مێژوویەکی درێژ لە سەرکوتکردن. ناسیۆنالیزم دەتوانێت پارێزگاری لە زمان، کولتوور و کەلەپووری کوردی بکات لە زۆر ناوچەدا زمان و کولتووری کوردی ڕووبەڕووی سنووردارکردن و هەوڵی لەناوبردن بووەتەوە. هاوکات دەتوانێت ببێتە بنەمایەک بۆ داواکردنی مافە سیاسی و کولتوورییەکان، وەک خودموختاری یان جۆرەکانی دیکەی دەسەڵاتی سیاسی لە چوارچێوەی دەوڵەتە جیاوازەکاندا، گرنگە ئەوەش لە یاد نەکەین کە بۆ ئەوەی ناسیۆنالیزم کاریگەرییەکی ئەرێنی و بەردەوامی هەبێت دەبێت لەگەڵ بەها جیهانییەکانی مافەکانی مرۆڤ، دیموکراسی و هاوژیانی ئاشتیانە بێت.

١٦ی خاکەلێوەی ٢٧٢٥

کوردپەروەریی ڕاستەقینە لە هەستی نەتەوایەتییەوە سەرچاوە دەگرێت و لە بیری نەتەوایەتیدا قووڵ دەبێتەوە

٢

شەهرام سوبحانی: کورد ئەگەر بەدرێژایی مێژوو وەک دوژمنەکانی خاوەن ناسیۆنالیزمێکی بەرچاوتەنگ بووایە، هەلی زیاتر بۆ گەیشتن بە مافەکانی بۆ نەدەڕەخسا؟

چرا یاسین: مافی ڕەوا بۆ کورد لە هەموو سەردەمەکان پاراستن و دانـان بـووە بە مـافە سەرەتاییەکانی وەک (نەتەوە، ناسنامە، زمان) هەموو ئەمانەش لە چوارچێوەی دەوڵەتدا زیاتر پارێزراو دەبن. ناسیۆنالیزمیش وەک ڕێباز و بنەمایەک بۆ دامەزراندنی دەوڵەت بایەخێکی زۆری هەیە و زۆربەی دەوڵەتە زلهێزەکانی ئەمڕۆ بەو ڕێگەیەوە بوونەتە خاوەنی وڵات و دەسەڵات، بەڵام شێوازی گرتنەبەری جیاوازی هەیە لە کاتێک بۆ کاتێکدا و بەپێی قۆناغ و سەردەمەکان گۆڕانکاری بەسەردا دێت. ناکرێت ئێمە بە چاوی ڕابردوو بڕیار لەسەر ئێستا بدەین، هەروەها بەپێچەوانەشەوە. بۆ نموونە ئێمە لە ئێستادا ناتوانین داوای ناسیۆنالیزمێکی بەرچاوتەنگ بکەین، لەبەر ئەوەیکە بە شێوەیەکی گشتی خەباتکردن لە قۆناغی چەکداری تێپەڕیوە، مافەکانی مرۆڤ بەرەوپێشتر چووە، ڕەنگە زۆربەی هاوپەیمانانیشمان دژایەتیمان بکەن. ئەمە بۆ سەردەمێک

دروست بوو، کە کورد لەژێر داگیرکاریی ڕاستەوخۆی دوژمنانی بوو، هاوکات خەریکی خەباتی چەکداری بوو، بەڵام نەیتوانیوە سوود لەم میکانیزمە وەربگرێت، چونکە هەڵوێستی کورد لە ئاست ئەو داگیرکارییەدا لەو کاتەدا زیاتر بەرگریکردن بووە، نەوەک هێرشکردن، یان بەدەستهێنانەوەی ناوچە لە دەستچووەکانی. هەروەها هەمیشە سیمای بوونە قوربانی بۆخۆی کێشاوە و چارەنووسی خۆی داوەتە دەست دەوڵەتە سەردەستەکانی دیکە و چاوی لەوە بووە کە دەوڵەتانیتر مافەکانی بۆ بە دەست بهێنن، ئەمە خۆی لەخۆیدا گەورەترین هەڵەیە، چونکە هیچ دەوڵەتێک ناتوانێ ببێت بە دەوڵەتێکی زلهێز کە دەوڵەتەکەی بۆ دروست کرابێت، بۆ نموونە: عێراق، وڵاتێکە چەندە هەوڵ بدات ناتوانێت بەشی پێویست هێزی خۆی قایم بکات و ببێت بە وڵاتێکی ئارام و سەقامگیر، لەبەرامبەردا کۆماری تورکیە کە توانی لە لێواری ڕووخاندا خۆی هەستێنێتەوە و خۆی پێ بگەیەنێتەوە، بەهۆی ناسیۆنالیزمێکی بەرچاوتەنگ بۆ نەتەوەکەی خۆی و دارشتنی ئامانج و ڕێبازێکی یەکگرتووی تۆکمە و بەهێزی سیاسی وەک دەبینین هەتا وەکوو ئێستاش وڵاتێکی خاوەن هێزە و لەلایەنی نێودەوڵەتییەوە حیسابی بۆ دەکرێت.

شەهرام سوبحانی: یانی پێتان وایە کورد بە زانینییەوە ئەو ناسیۆنالیزمە بەرچاوتەنگەی نەویستوە؟

چرا یاسین: کورد هیچ کاتێک خاوەنی ناسیۆنالیزمێکی بەرچاوتەنگ و نەتەوە ویست، هەروەها خاوەنی دیدگا و ئامانجێکی یەکگرتوو نەبووە کە بۆ یەک بەرژەوەندیی هاوبەش پێداگر بن لەسەری و دەرهاوێشتەی ئەرێنیی هەبووبێت، ئەمەش لە زۆر بواردا بەجێی سوود زیانی زۆری لە پرسی کورد داوە، چ لە ڕووی خەباتی چەکدارییەوە، چ لە ڕووی دیپلۆماسیەتەوە. هەر بەهۆی ئەمەشەوە کورد لە مێژوودا چەندین هەل و دەرفەتی زێڕینی لە کیس چووە، بە تایبەت لە دوای جەنگی جیهانیی یەکەم و ڕووخانی ئیمپڕاتۆرییەتی عوسمانی کورد گەورەترین دەرفەتی لە دەست دا، بەهۆی چەند هەڵەیەکی سیاسی و نەبوونی شارەزایی دیپلۆماسی وەکوو پێویست. کە ئەمە خۆی لە خۆیدا گەورەترین دەرفەت بوو بۆ ئەوەی کورد دەوڵەتی سەربەخۆی خۆی هەبێت، کە ئێستا ئەم دەرفەتە لە دەست چووە و دووبارە نابێتەوە.

بە بڕوای من، لە سەردەمی مۆدێرنیزمدا ناسیۆنالیزمی بەرچاوتەنگ زۆر کات بەرەو داخران و دوژمنکاریی زیاتر دەڕوات، یەکێک لە تایبەتمەندییە بەرچاوەکانی ناسیۆنالیزمی کوردی، پێکەوەژیان و گونجان بووە لەگەڵ نەتەوە و کولتوورە جیاوازەکان. ئەم کرانەوەیە بووەتە هۆی پاراستنی کولتووری کوردی لە ناوچەیەکی فرە کولتووریدا، بەدەستهێنانی پشتیوانیی نێودەوڵەتی لە چەندین قۆناغی جیاوازدا، گەشەکردنی هزری دیموکراسی و پلۆرالیزم لە نێو بزووتنەوەی کوردیدا ئەگەر کورد ناسیۆنالیزمێکی بەرچاوتەنگی هەبووایە، پێدەچێت ئەو پێگە مرۆییە بەهێزەی ئێستای لە ئاستی نێودەوڵەتیدا نەدەبوو، هەروەها ناسیۆنالیزمی بەرچاوتەنگ زۆر جار بزووتنەوەکان بە لاڕێدا دەبات و بێ بەشیان دەکات لە هاوپەیمانی و پشتیوانی دەرەکی ئەمەش بۆ کورد کەمێک زەحمەتە، لەبەر ئەوەی هێزی کورد بەبێ پاڵپشتی وڵاتانی

زلهێز بەتەنیا بەس نیە. بۆ ئێستای کورد هاوسەنگی نێوان هەستی بەهێزی نەتەوەیی و کرانەوە بە ڕووی جیهان و نەتەوەکانی دیکەدا دەتوانێت ستراتیژییەکی گونجاوتر بێت لەبەر چەند هۆکارێکی سەرەکی ئەوانیش لە ڕێگەی پەرەپێدانی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان کرانەوە بەڕووی جیهاندا دەرفەتی هاوپەیمانی و پشتگیری نێودەوڵەتی دەرەخسێنێت. بەهێزکردنی پێگەی سیاسی کە ئەم هاوسەنگییە دەرفەت دەدات بە کورد کە لە سیاسەتی ناوچەیی و نێودەوڵەتیدا پێگەیەکی کاریگەرتر دروست بکات، بەبێ بوون بە پاشکۆی لایەنێکی تایبەت. هەروەها گەشەپێدانی ئابووری کرانەوە بەڕووی جیهاندا دەرفەتی گەشەسەندنی ئابووری و بازرگانی دەرەخسێنێت، لەکاتێکدا هەستی نەتەوەیی هاوبەش پارمەتیدەر دەبێت بۆ دابەشکردنی دادپەروەرانەی سەرچاوەکان. جیا لەمانەش کەمکردنەوەی مەترسییەکانی دژایەتیی نێوخۆیی هاوسەنگی نێوان ئەم دوو ڕەهەندە دەتوانێت مەترسی توندڕەوی نەتەوەیی یان جیابوونەوەی کولتووری کەم بکاتەوە، کە هەردووکیان دەکرێت ببنە هۆی لاوازبوونی یەکگرتوویی ناوخۆیی. سوود وەرگرتن لە تەکنەلۆژیا و زانستی نوێ کرانەوە دەرفەت دەدات بە کۆمەڵگەی کوردی سوود لە پێشکەوتنە زانستی و تەکنەلۆژییەکان وەربگرێت، لەکاتێکدا بنەما کولتوورییەکان دەپارێزێت. هەر بۆیە ئەم ستراتیژە هاوسەنگە ڕێگە دەدات بە نەتەوەی کورد کە پارێزگاری لە ناسنامەی خۆی بکات لەکاتێکدا وەک بەشێکی کاریگەر لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی گەشە دەکات.

شەهرام سوبحانی: نێوان "هەستی نەتەوایەتی" و گەیشتن بە قۆناغی "بیری نەتەوایەتی" چ مەودایەکە و مانەوە لەنێو هەستی نەتەوایەتی و دوورکەوتنەوە لە عەقڵی نەتەوایەتی چەندە کاریگەری نەرێنی لە سەر دۆزی کورد داناوە؟

چرا یاسین: هەستی نەتەوایەتی و بیری نەتەوایەتی دوو شتی لەیەکتر جیاوازن، کە بەداخەوە زۆربەی خەڵکی ئێمە بە هەڵە لێی تێگەیشتوون. بە گشتی "هەستی نەتەوەیی" بریتییە لە جۆرێک وابەستەبوون و خۆشەویستی بۆ نەتەوە و نیشتمان و ئەو خاکەی تێیدا هاتۆتە دونیا، بەڵام "بیری نەتەوەیی" ئاماژە بە ئەو بیر و باوەڕ و بەها و ئایدیاگەلە دەکات کە بەشێوەیەکی هاوبەش لە نێوان ئەندامانی نەتەوەیەکدا بڵاو بۆتەوە و بووەتە بەشێک لە شوناسی کۆمەڵایەتی و کولتووریان، بیری نەتەوەیی کاتێک چەکەرە دەکات و پێدەگات کە تاکەکانی هەر کۆمەڵێک هۆشیارییان لە بەرژەوەندییە باڵاکانیان هەبێت بە هۆی زمان و ڕۆشنبیریی هاوبەشەوە کاریگەریی گشتگیر و بەکۆمەڵ دروست دەبێت. لە دونیای ئەمڕۆدا، بیری نەتەوایەتی و هەستی نەتەوایەتی دوو ڕووی دراوێکن کە بە دوو چەشنی جیاواز کاریگەرییان هەیە لەسەر گەلان و کۆمەڵگەکان. بیری نەتەوەیی زۆر لەوە قووڵترە کە تەنیا لە چەند نیشانەیەکی نەتەوەیی وەک پۆشینی پۆشاکی کوردی، هەڵکردی ئاڵای کوردستان، گوێگرتن لە هۆنراوەیی نەتەوەیی کورت بکرێنەوە، ڕاستە ئەمانە گرنگن و پابەندبوونمان بە ناسنامەی کوردبوونمانە، بەڵام کوردپەروەریی ڕاستەقینە لە هەستی نەتەوایەتییەوە سەرچاوە دەگرێت و لە بیری نەتەوایەتیدا قووڵ دەبێتەوە، هیچ نەتەوەیەکیش ناگات بە ئامانجەکانی خۆی ئەگەر بیری نەتەوایەتی لە هزری تاکەکانیدا نەچەسپابێت. سەرەتای سەرهەڵدانی بیری نەتەوەییش وەکوو هەر شۆڕش و کارەساتێکی سروشتی ناتوانرێت بە

بەروارێکی مێژوویەکی دیاریکراو دەستنیشان بکرێت، واتە ئەم هەستە سیمای سەرەتایی لە قۆناغەکانی کۆنی مێژوودا هەبووە، بەڵام ڕووخاندنی ئیمپڕاتۆرییەتەکان و سەرهەڵدانی شۆڕش، هۆکاری سەرەکین بۆ دەرکەوتنی، ئیدی گەل و نەتەوەکان لەو کاتەوە بۆ دۆزینەوەی ناسنامەی خۆیان هەوڵیان داوە، تەنانەت لە پێناویدا بە ملیۆنان ڕۆڵەی نیشتمان و نەتەوەکەیان بەکوشت داوە، لە نموونەی شۆڕشی جەزائیر بۆ دەرکردنی فەڕانسەی داگیرکەر. ئەوەی لای ئێمەی کورد زۆرترە هەستی نەتەوایەتییە، نەک بیری نەتەوایەتی، نەتەوەپەروەری ئێمەی کورد نەتەوەپەروەرییەکی لاواز و خاوە بە تەواوی وەکوو پێویست نەگەیشتووین بە بیری نەتەوایەتی، بۆیە گەر بەراورد بکەین دەبینین کورد لە هەر چوار پارچەی کوردستان خەباتی بەردەوامی هەیە و هێشتا نەگەیشتووەتە مەنزڵ و بەڕێوەیە بەرەو سەربەخۆیی، کەواتە تەنها هەستی نەتەوەیی هێندە گرنگ نیە، بەڵکوو وشیاری و بیری نەتەوەیی داینەمۆی بزووتنەوەی نەتەوەیین. ئەوە نەتەوە نییە کە دەوڵەت و ناسیۆنالیزم دروست دەکات، بەڵکوو بەپێچەوانەوە ئەوە ناسیۆنالیزم و دەوڵەتە کە نەتەوە دروست دەکات یان لانیکەم گەشەی پێدەدات و دەیبوژێنێتەوە.

شەهرام سوبحانی: **باسەکە ئەوە کورد بۆ لەو قۆناغەدا ماوەتەوە؟**

چرا یاسین: مانەوەی نەتەوەی کورد لە قۆناغی هەستی نەتەوایەتی و نەگەیشتن بە عەقڵی نەتەوایەتی دەکرێ بۆ چەند هۆکارێک بگەڕێتەوە پەرتەوازەیی جۆگرافی و سیاسی و دابەشبوونی کوردستان بەسەر چەند دەوڵەتدا بووەتە هۆی ئەوەیکە یەکیەتییەکی نەتەوەیی دروست نەبێت، کە ئەمەش ڕێگری کردوە لە گەشەکردنی ستراتیژییەکی هاوبەش. هەروەها کاریگەری سیستەمی عەشیرەتی و پێکهاتەی کۆمەڵایەتی کە زیاتر لەسەر بنەمای عەشیرەت بووە وایکردوە کە هۆگری تەسکی ناوچەیی و خێڵەکی زاڵ بێت بەسەر بیری نەتەوەیی فراواندا. وشیاریی نەتەوەیی لەنێو ئێمەی کورددا تا وەکوو ئێستا وەکوو پێویست نیە، بەهۆی ئەوەیکە ئەگەر ئاوڕێک لە بیری کورد بدەیتەوە، دەبینین بیری خێڵەکی بەسەرماندا زاڵ بووە و بۆتە یەکێک لە کێشە هەرە بنەڕەتییەکانی ئێمە، بەرژەوەندییە خێڵەکییەکان لە پێش بەرژەوەندییە نەتەوەییەکانەوەن، بۆ نموونە ئەگەر قسەیەکی نەشیاو بەرامبەر بە خێڵ و هۆز و سەرداری کەسێکەوە بکرێت، ڕەنگە کاردانەوەی زۆر توندی هەبێت، بەڵام زۆر لای ئاساییە کە هەمان قسەی نەشیاو بە خاک و نیشتمانی بگوترێت، بێگومان ئەم دیاردەیەش بۆتە نەخۆشییەکی کوشندە و لە کۆنەوە لەگەڵمان دایە، کە وایکردوە تا وەکوو ئێستا زۆرترین دەرفەت لە دەست بدەین و کاریگەری نەرێنی و زۆر خراپی بەسەر دۆزی کورددا بەجێ هێشتوە و دۆزی کوردی پاشەکشێ پێ کردوە، بۆ نموونە ئەگەر سەیری مێژووی میرنیشینە کوردییەکان بکەین، دەبینین بەشێک لەو میرنیشینانە خاوەن سەروەری و هێز و دەسەڵات بوونە، بە جۆرێک کە لە هەندێک بواردا داگیرکەرانی (عوسمانی و سەفەوی) نەیانتوانیوە بە تەنیا ڕووبەڕوویان ببنەوە، بەڵام ئەم میرنیشینانە بەردەوام لەگەڵ یەکتری ناکۆک بوون و هیچ کاتێک بیریان لەوە نەکردۆتەوە لە یەکیەتییەکی سیاسیدا کۆ ببنەوە و بە یەکەوە لەپێناو بەرژەوەندییەکی هاوبەش ڕووبەڕووی هەردوو داگیرکەرانی (عوسمانی

و سەفەوی) ببنەوە، بەڵکوو لە زۆر بواردا هاوکاریان لە دوژمنان وەرگرتووە بۆ لێدان لە میرنیشینێکی دیکە. بێگومان ئەمەش دەرئەنجامی بیری خێڵەکی بووە، کە ڕێگەی نەداوە سەروەری خۆی بۆ هاونەتەوەکەی دابەزێنێت و ئەمەی بە شکاندنی شکۆی خۆی بینیوە. هەروەها زۆربەی ئەو ڕاپەڕینانەی لە مێژوودا هەمانە کەمیان هەیە بە تەنیا تاکە ڕەهەندێکی نەتەوەیی لەخۆی گرتبێت، وە یان ئامانجێکی ڕوونی نەتەوەیی هەبووبێت، هاوکات لە نموونەیەکی دیکەدا وەک تیشکمان خستەسەر لە سەروبەندی کۆتاییهاتنی جەنگی یەکەمی جیهانی کورد دەرفەتێکی زۆر گەورەی لەدەست دا بەهۆی نەبوونی یەک دەنگی و پلان و ئامانجێکی دیار و ڕوون بەو واتایەی نەتوانراوە سوود لە دەرفەتەکان وەربگیرێت بۆ بەرژەوەندی گشتی نەتەوەیی کە ئەمە وەک جۆگەلەیەک قۆناغەکانی مێژووی کورددا درێژ بووەتەوە. ئەمە جیا لە نەبوونی سیستەمێکی پەروەردەیی و ڕۆشنبیری یەکگرتووبوونی چەند سیستەمی پەروەردەیی جیاواز لە ناوچە کوردییەکاندا کاریگەریی لەسەر دروستکردنی زەمینەیەکی فیکری هاوبەش هەبووە. کەمیی دامەزراوەی نەتەوەیی، نەبوونی دامەزراوەی ڕۆشنبیری، ئاکادیمی و سیاسی بەهێز کە بتوانێت فەلسەفەی نەتەوەیی بەرهەم بهێنێت.

شەهرام سوبحانی: بەڵام لێرەدایە کە ئەرکەکانی ناسیۆنالیزم خۆیان دەردەخەن، وا نیە؟

چرا یاسین: وایە و گرنگە بگوترێت کە سەرەکیترین ئەرکی ناسیۆنالیزم ئەوەیە کۆمەڵ لە دەوری یەک بەرژەوەندی هاوبەشدا کۆ بکاتەوە، تاکەکانی فێر بکات بەرژەوەندی گشتی نەتەوەیی لە سەروی هەموو بەرژەوەندییەکانی دیکەوەن، هەر بۆیە کاتێک باس لە بوونی ناسیۆنالیزمێکی خاوەن شوناس دەکەین، دەبێت ئەو ڕاستییەش لەبەرچاو بگرین بەرنامە و پڕۆژەی ئەو ناسیۆنالیزمە چییە و چۆن کار دەکات؟ ئایا ئەم ناسیۆنالیزمە توانیویەتی دامەزراوە تەقلیدییەکانی خێڵ و هۆز و عەشیرەت هەڵبوەشێنێتەوە و هەموو کۆمەڵگە لە یەکەیەکی گەورەتر و فراوانتیر کۆ بکاتەوە و بکرێ بە گەل یان نەتەوە ناو ببرێت؟ ئایا ئەم ناسیۆنالیزمە توانیویەتی ڕۆڵی ئاغا و بەگ لە کۆمەڵگەدا پەراوێز بخات، نوخبەی خوێندەوار یان چینی ناوەند شوێنی بگرێتەوە؟ ئایا ناسیۆنالیستی کوردی توانیویەتی ئەم هەنگاوانە هەڵبنێت و لەو سەروبەندەشدا ببێتە بزووتنەوەیەکی جەماوەری کە هۆگری ڕاستەقینەی ئەو بزووتنەوەیە بۆ نەتەوە و نیشتمان بێت لە بری ئاغا و بەگ و شێخ و خێڵ و عەشیرەت و جوگرافیای خێڵ و عەشیرەتی؟ کە هەر یەک لەم پرسیارانە بابەتی زۆر فراوان و قووڵ لەخۆی دەگرێت.

شەهرام سوبحانی: شاعیرە کۆنەکانی کورد وەکوو "ئەحمەد خانی"، "مەلای جەزیری"، و تەنانەت ئەوانەی ئێستاش بە تایبەت نووسەران، گلەییەکی زۆریان لە یەکڕیزنەبوونی نێومالی کورد بووە و هەیە پێت وایە ئەم کێشەیە لە عەقڵی سیاسی کوردە یان لە دەسەڵاتی کوردی؟

سەرچاوە Serchawe

چرا یاسین: شاعیران و نووسەران زووتر لە سیاسەتمەداران هەستیان بەم کێشەیە، وایە یەکڕیزنەبوونی نێوماڵی کورد کردوە، چونکە بەردەوام خەونی نەتەوەیی و یەکگرتووییان هەبووە، وەکوو چاوەدێریکیش بوونە بەسەر کۆمەڵگەی کوردەواری و دەرد و مەینەتییەکانیان کردووە بە سەرچاوەی ئیلهام لە هۆنینەوەی شێعرەکانیان، بە تایبەتی شاعیری گەورەی کورد "ئەحمەدی خانی" لە بەرهەمە دانسقەکەی "مەم و زین"دا، کە ئێمە بەردەوام وەک بەرهەمێکی ئەدەبی و دڵداری دەیبینین، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئاوێنەیەکی ڕاستەقینەیە بۆ پێشاندانی بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەوساکە و چەندان بنەما و ڕەهەندی نەتەوەیی و ناسیۆنالیزمی لەخۆی دەگرێت.

هەروەک خۆی لە بەیتێکیدا دەڵێت:

(شەرحا خەمی دل بکەم فەسانە
زین و مەمێ بکەم بە بەهانە)

خانێ لە "مەم و زین"دا بە قووڵی باسی لەم کێشەیە کردوە و ڕەخنەی لە نەبوونی یەکڕیزی گرتووە، هەر وەک لەو نموونەی کە لە سەرەوە باسمان کرد، بە دەیان نموونەی دیکەی لە مەڕ ئەم بابەتەوە هەیە. دیاردەی نەبوونی یەکڕیزی نێوماڵی کوردی لە هەر دوو ئەو لایەنانەی ئاماژەیان پێ کراوە ڕەگیان هەیە، کوردستان کۆمەڵگەیەکی شوانکارەیی، نیمچە دەرەبەگایەتی ئایینی خێڵەکی بووە، هەتا ئێستاش شوێنەوارەکانی هەرماوە، ئەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییە هەر ئەو بیر و کولتوورە بەرهەم دەهێنێت کە ڕەنگدانەوەی ئەو واقیعە بێت، هەروەکی گوتمان پەیوەندییە خێڵەکییەکان و ناکۆکییە ناوخۆییەکان بەردەوام ڕێگر بوون لە دروستبوونی یەکگرتوویی نەتەوەیی بەهێز، هاوکات لەژێر ڕۆشنایی بیرکردنەوەی تاکی کورد سەبارەت بە سروشتی خۆی لە مێژووماندا دوو دیاردەی سەرەکی لەنێو کوردا گەڵاڵە دەبێت، یەکەمیان: بەهۆی ئەوەیکە خاوەن کەسایەتییەکی خۆ سەپێن بووە، نەیویستووە سازش بۆ بەرامبەرەکەی بکات، بە تایبەت لە چینی دەسەڵاتداردا، هەر ئەمەش وای کردوە کە بەردەوام ململانێی ناوەخۆیی لە نێوماندا بوونی هەبێت و نەگەین بە ڕێککەوتن و یەکگرتوویی، دووەمیان: لە بەرامبەر بێگانەدا خۆی پێ لە ئاستێکی نزمتر بووە، ئەو هۆگری و دڵسۆزییەی بۆ دوژمنەکەی هەیبووە، بۆ کەسێک کە هاوخوێنی بووە نەیبووە، هەر بۆیەشە کە بەردەوام نوخبەیەک هەبوون چوونەتە پاڵ دوژمن و بە هۆیانەوە زەبر و لێدانی گەورە بەر گەلەکەمان و بزاڤی ڕزگاریخوازیمان کەوتوە. ئێمە لە واقیعی کوردستاندا لە مێژووی دروستبوونی دەوڵەتی عێراقییەوە ئەوە دەبینین کە پەیوەستبوون و ئینتیما بەو دەوڵەتەوە ڕووبەرێکی فراوانی لە هاوسۆزی کۆمەڵایەتی کوردی ئەم بەشەدا دروست کردوە بە جۆرێکی ئەوتۆ کە ئینتیما بۆ عێراق ئامادەبوونێکی بەرچاو و کاریگەری هەیە. دیارە ئەم دیاردەش تەنیا پەیوەست نیە بەو بەشەی کوردستانەوەکە کەوتۆتە ژێر دەستی دەوڵەتی عێراق، بەڵکوو بۆ بەشەکانی دیکەی کوردستانیش کە هەر یەکەیان لەژێر سایەی دەوڵەتێکی داگیرکەری دیکەدایە هەمان لێکدانەوە ڕاستە.

سەرچاوە
Serchawe

شەهرام سوبحانی: مەبەستتە بڵێی کورد بیر و ئایدیاکانی خۆماڵی نین و لە دەرەوەیان وەردەگرێ؟

چرا یاسین: بە بڕوای بەندە هۆکارێکی سەرەکی کە تا وەکوو ئێستا نکۆڵی لێ ناکرێت ئەوەیە کورد کەمووکورتییەکی زۆری هەیە لە بەرهەمە فیکرییە خۆماڵییەکان، وەکوو تاک و وەکوو کۆمەڵ، لە ڕابردوو و بە ئێستاشەوە بیر وەکوو کاڵایەک لە دەرەوە هاتوە و بە باڵای کوردەوە بڕاوە، یان هەمیشە کوێرانە بەدووی بیرێکی دەرەکی کەوتووە، ئەمە خراپ، بەڵام لە کاتێکدا کە بۆ گەشەسەندن و دەوڵەمەندکردنی سەرمایەی بیر و ڕووناکبیری و هۆشیاری کۆمەڵ سوودی لێ وەربگیرێت، چونکە ژیریی بە تەنیا مۆڵکی تاکێک یان گەلێک نییە، زۆر جار ئاستی ڕووناکبیری کەسیەتی نەتەوەیەک یان گەلێک دیاری دەکات، ئەمەش لەسەر بناغەی ئازادی بیر و دەربڕینی ئازادانە دەوەستێت. ئەم ئەورووپایەی ئەمڕۆ دەیبینین بەر لە دەستەبەرکردنی ئازادی تاریکستانێک بوو.

لە بیری سیاسی کوردیشدا بەدرێژایی مێژوو، پەرتەوازەیی و دابەشبوونی سیاسی بەشێکی گرنگی کێشەکە بووە، هەروەک ئەوەی لە دەسەڵاتی کوردیدا جیاوازی بەرژەوەندی و کێبڕکێی نێوان سەرکردەکان و هێزە سیاسییەکان جاری وا هەبووە بەرژەوەندی گشتی خستۆتە دواوە. لە مێژووی سەدەی ڕابردوودا زیاتر لە بیست ڕاپەڕینی کوردی سەریانهەڵداوە و تێکشکاون، بەشی زۆری شکستەکانیش بۆ خاڵی هاوبەش دەگەڕێنەوە. ئەمەش ئەوە دەردەخات کە ئێمە لە چەندین قۆناغی مێژوومانددا بەشی پێویست هێزمان هەبووە، بەڵام نەتوانراوە سوود لەو هێزە وەربگیرێت بەهۆی نەبووی ئەقڵی سیاسی کوردی و ڕەچاونەکردنی هەلومەرج و پێشهاتی پێویست، هەر بۆیەشە کە هەر کاتێک دوژمن هەستی بە بەهێزبوونێکی ئەوتۆ کردبێت لەناوی بردووە. هەروەها دەسەڵاتی کوردی زۆر جار لەژێر کاریگەری هێزە دەرەکییەکاندا بووە. ئەم دوو فاکتەرە تێکەڵاوی یەکترن و یەکتریان بەهێز کردووە. حیزبە سەرەکییەکانی کوردستان بۆ ماوەیەکی زۆر هەرێمی کوردستانیان بە شێوەیەکی دابڕاو بەڕێوە بردووە کە ئەمەش بووەتە هۆی دروستبوونی کارگێڕی جیاواز، ئەمە جیا لەوەی کە زۆر جار بەرژەوەندییە لایەنییەکان لەسەروی بەرژەوەندی نەتەوەیی دانراون و بووەتە هۆی لاوازبوونی هەڵوێستی کوردی لە ئاستی نێودەوڵەتی. هاوکات ڕازینەکردنی خەڵکی لەخۆی، بەو پێیەی نەیتوانیوە سیستەمێکی دادپەروەرانە بۆ دابەشکردنی سەرچاوەکان و داهاتەکان دامەزرێنێت، کە ئەمەش ناڕەزایەتی لەنێو کۆمەڵگەدا دروست کردوە، جۆرێک لە بێ متمانەیشی سازداوە کە خەڵک هیوایەکی ئەوتۆی نەماوە تا هەوڵی بۆ بدات. سەرباری ئەمانەش جیاوازی لە پەیوەندییەکانی حیزبە کوردییەکان لەگەڵ وڵاتانی دەرەوە بووەتە هۆی دروستبوونی ئاراستەی سیاسی جیاواز و دژ بەیەک. وێڕای ئەمانەش دەسەڵاتی کوردی نەیتوانیوە دامەزراوەی نیشتمانی بەهێز دروست بکات کە سەروەری یاسا و بەرژەوەندی گشتی بپارێزێت.

٣ی بانەمەڕی ٢٧٢٥

سەرچاوە
Serchawe

ئایین یەکێک بووە لە فاکتەرە هەرە دیارەکانی بەردەم لاوازیی ناسیۆنالیزمی کورد

ئایین یەکێک بووە لە فاکتەرە هەرە دیارەکانی بەردەم لاوازیی ناسیۆنالیزمی کوردی لەسەر دوو ئاستی نێوخۆیی و دەرەکیدا

٣

شەهرام سوبحانی: بەلای ئێوە ناسیۆنالیزم تەنیا دەرهاوێشتەی ئەرێنی هەیە، یاخوود لایەنی نەرێنیشی هەیە؟ لەگەڵ ئەوەشدا لایەنە ئەرێنی و نەرێنییەکانی ناسیۆنالیزم لە چیدا خۆی دەبینێتەوە؟

چرا یاسین: بێگومان ناسیۆنالیزم وەک هەر بابەتێکیتر هەردوو لایەنی ئەرێنی و نەرێنی لەخۆ دەگرێت، ئەگەر باس لە لایەنە ئەرێنییەکانی ناسیۆنالیزم بکەین دەتوانین بە چوار خاڵ گوزارشتی لێ بکەین ئەوانیش:

یەکەم، ناسیۆنالیزم پرەنسیپێکی ڕەواییەتی پێشکەش دەکات کە بنەمای سیستەمی دەوڵەتی، مۆدێرن پێک دەهێنێت، ئەم بەڵگەیەش ئەوە ڕوون دەکاتەوە ئەرکی دەوڵەتە کە نوێنەرایەتیی گەلەکەی بکات، بەمەش دەوڵەت ڕەواییەت بە دەست دەهێنێت لە ڕێگەی ڕەزامەندیی گەلەکەیەوە.

دووهەم: ناسیۆنالیزم بەدیهێنەری پرەنسیپەکانی دیموکراسییە، بەپێی ئەوەی ناسیۆنالیزم بریتییە لەو ئامرازەی لە ڕێگەیەوە پرەنسیپەکانی بزووتنەوەی ڕۆشنگەری تایبەت بە حکوومەت لە گۆڕەپانی نێودەوڵەتیدا جێبەجێ دەکرێت.

سێهەم: ناسیۆنالیزم خزمەتی پیادەکردنی ئەرکێکی دەروونی گرنگ دەکات، چونکە هەستی ئینتیمابوون دابین دەکات و ڕەگی بنەڕەتی تاک و مێژوو و داهاتووی دیاری دەکات، هەروەها شێوازی دەربڕینی کلتووریش دیاری دەکات. ئەم پێداویستیانەش بریتین لە پێداویستییە سەرەکییەکانی تاک و بەبێ دیاریکردنیان بێهیوایی و پشێوی دروست دەبێت، کەواتە لێرەدا گرنگی ناسیۆنالیزم بریتییە لە دابینکردنی پێداویستییە دەروونییە نەتەوەییەکانی ئەم سەردەمە.

چوارەم: ناسیۆنالیزم یەکێکە لە سەرچاوە گرنگەکانی داهێنان و فرەیی مرۆڤایەتی، تەڤینەوەی هەستی نەتەوایەتی چەندین هەنگاوی گەورەی لە بوارەکانی (هونەر، ئەدەبیات، موزیک، وەرزش، زمان، کلتوور)بەدوای خۆیدا هێنا، لەم بوارانەدا ناسیۆنالیزم تەنیا سوودی بەو گەلانە نەگەیاندووە کە کاریگەر بووە لەسەریان، بەڵکوو سوودی بە تەواوی مرۆڤایەتی گەیاندوە.

شەهرام سوبحانی: ئەدی لایەنە نەرێنییەکانی؟

چرا یاسین: لایەنە نەرێنییەکانیش بە هەمان شێوە دەتوانین پۆلینیان بکەین:

یەکەم: ناسیۆنالیزم سەرچاوەی ململانێ و جەنگەکانە، بەتایبەت هەڵگیرسانی جەنگە جیهانییەکان و پاکتاوکی ڕەگەز و ژێنۆسایدی بەکۆمەڵ و قەیرانی بیسنوور لە ئاستی نێودەوڵەتیدا، هەموو ئەوانەش بەهۆی پێداگریی ناسیۆنالیزم و دەستگرتن بەسەر خاکدا بووە.

دووهەم: هەر چەندە ناسیۆنالیزم هەوڵی ئەوەش بدات خۆی لە پێکدادانی سەربازی دوور بخاتەوە، بەڵام هێشتا بە ڕێگرێک لەبەردەم هاوکاری و چارەسەرکردنی کێشە نێودەوڵەتییەکان، لە بوارە جیا جیاکانی بازرگانی و کۆچکردن و ژینگە و...هتد دادەنرێت. هەمیشە جیهان پێویستیی بە هاوکاریی نێودەوڵەتیی فراوانتر و کارکردن بە پرەنسیپی بەرژەوەندییە جیهانییەکان هەیە، لە بەرامبەر دەستگرتن بە تایبەتمەندییە نەتەوەییە جیاکەرەوە و دژ یەکەکان.

سێهەم: ناسیۆنالیزم دەبێتە هۆی لەبەریەکهەڵوەشانەوەی دەوڵەتان و وێرانکردنی چەندان قەوارەی سیاسی و ئابووری لە جیهاندا و دواجار ئەوە کە ناسیۆنالیزم لە دیدێکی لۆکاڵییەوە بابەتێکی خوازراو نیە، چونکە بۆچوونەکان زۆرن لەسەر

سەرچاوە
Serchawe

ئەوەی ناسیۆنالیزم دەبێتە هۆی دروستکردنی کەشێکی بارگاوی بە دیکتاتۆرییەت لە نێوخۆی وڵاتدا.

شەهرام سوبحانی: ئەگەر بێینەوە لەسەر باسی ناسیۆنالیزمی کوردی. جەنابت پێت وایە لەمپەرەکانی بەردەم ناسیۆنالیزمی کوردی چین؟

چرا یاسین: ئەم پرسیارە وڵامێکی فرە لایەن لەخۆ دەگرێت بۆیە بە پێویستی دەزانم ئاماژە بە دوو خاڵی سەرەکی بکەم. یەکەم؛ جێگیرنەبوونی بیری نەیەوایەتی، کە پێشتر بە تێر و تەسەلی قسەمان لێکرد. دووەم؛ ئاگادارنەبوونمان لە مێژووی خۆمان و پەند لێوەرنەگرتنمان.

مێژوو مانایەکە بۆ تێگەیشتن لە ڕابردوو و ئێستامان، لێکۆڵینەوە و شیکردنەوەی ڕووداوە مێژووییەکانی ڕابردوو لە گۆشەنیگا جیاوازەکانەوە یارمەتیمان دەدات بە باشی لە ئێستامان تێبگەین و پێشبینیمان و کارکردنمان بۆ داهاتوو بە باشی ڕێکبخەین. مێژوو هەروەها یارمەتیمان دەدات لە ناساندنی ناسنامەی تاکی و نەتەوەیمان، بێگومان ئەمە یەکێکە لە گرنگترین ئەو خاڵانەی کە هانمان دەدات بە گرنگییەوە لە خوێندنی مێژوو بڕوانین، لە ڕێگەی مێژووەوە دەتوانین لە گۆڕانکارییەکان تێبگەین و بکۆڵینەوە کە چۆن کۆمەڵگە و نەتەوە و جیهان گەشتوە بەم حاڵەی ئێستا و یارمەتیمان دەدات لە بنەڕەتی کێشە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان تێبگەین. مێژوونووسی ئینگلیزی (جۆرج سێڵ) دەڵێت: (سیاسەتمەدارێک ناتوانێت گرفتێک چارەسەر بکات بەبێ گەڕانەوە بۆ ڕابردوو بۆ چارەسەرکردنی ئەو گرفتە، ئەگەر هاتوو لە مێژوو هەڵوێستی گونجاو وەربگرێت، هەروەها دەرکردنی بڕیارێکی گونجاو و پەسەند پێویستی بە گەڕانەوەیە بۆ مێژوو، چونکە مێژوو هەر وەکوو کۆگا وایە لەبەر ئەوەی تەمەنی مرۆڤ کەمەو ناتوانێت هەموو شتێک تاقی بکاتەوە لەبەر ئەوە پێویستی بەکەسانی تر دەبێت). یەکێکیتر لە سوودەکانی بایەخدانی ئێمە بە مێژوو بریتییە لە پێناساندنی شوناسمان، لە ڕێی مێژووە و دەزانین چین و کێین و دۆستمان کێیە؟ دوژمنمان کێیە؟ هیچ نەتەوەیەک بەبێ بوونی مێژوویەکی نەتەوەیی بوونی نیە، تا بیرەوەریی هاوبەشی ئازار و سەرفرازییەکانی، قارەمانان و خراپەکارانی، دوژمن و جەنگەکانی و شکست و سەرکەوتنەکانی لە هزر و بیری خەڵکەکەی نەچەسپا بێت، سەرکەوتوو نابێت. ئەو هەنگاوە لە داهاتوودا دەبێتە هۆکارێکی سەرەکی بۆ بەهێزبوونی یەکگرتوویی ڕیزەکانی نەتەوە و لە کۆتاییدا ئاسایشی نەتەوەیش بەهێز دەکات.

شەهرام سوبحانی: ئەدی ڕۆڵی ئایین لەو هاوکێشەیەدا چیە، ئەمیش وەک لەمپەر دەبینن؟

چرا یاسین: ئایین یەکێکە لە فاکتەرە هەرە دیارەکانی بەردەم لاوازی ناسیۆنالیزمی کوردی، کە لەسەر دوو ئاستی نێوخۆیی و دەرەکی بووەتە لەمپەر و کاریگەری خۆی هەیە لەسەر لاوازی ناسیۆنالیزمی کوردیدا. لە ئاستی دەرەکیدا ئەگەر سەیر

بکەین عەرەبە ئیسلامییەکان خاوەن ٢٢ دەوڵەتن کەچی دژی نەتەوەکانی وەک کورد و ئاشووری و ...هتدکانن، کە دەوڵەتی نەتەوەیی خۆیان هەبێت، و ئایین دەکەنە بیانوو، هەروەها ئێران چەندین نەتەوەی تێدا دەژی و لەژێر سێبەری فارسەکاندان و دەوڵەتی نەتەوەیی بە داهێنراو دەزانێت چونکە ئایینی ئیسلام وایگوتوە بە هەمان شێوە وڵاتی تورکیەی تۆرانی لە دوای نەتەوە پەرستی خۆیان، ئایین وەکوو ئامرازێک بۆ سەرکوتکردنی گەل و نەتەوەکان دیکە بەکار دەهێنن و زمان و کولتووری نەتەوەکانی دیکە قەدەغە دەکەن، لەسەر ئاستی ناوخۆیش لەمێژوودا تاکی کورد لەدێر زەمانەوە خاوەن هەست و سۆزێکی لە ڕادەبەدەر بووە، بە تایبەت کە باسەکە دەکەوێتە سەر ئایین، هەمیشە ئایین وەک ئامرازێکی بەستنەوەی کورد بەکارهاتوە لەلایەن دوژمنانیەوە، لە هەمان کاتدا بوونی هەستێکی ئایینی ڕەها و نەکردنی هاوسەنگی لە نێوان هەستی ئایینی و هەستی نەتەوایەتی. لەلایەکیتر زۆربەی تاکی کورد بە جۆرێک لە ناسیۆنالیزم تێگەیشتووە، کە ناسیۆنالیزم ڕەتی ئایین و ئاینداری دەکاتەوە، ئەمە خۆی لەخۆیدا هەڵەیەکی گەورەیە و لە ناسیۆنالیزمدا دژایەتیکردنی ئایین هێندە ڕەنگدانەوەی نییە، بەڵکوو ئایین لە بەرژەوەندی نەتەوەیی بەکار دەهێنێت، هەروەک ئەوەیکە دەوڵەتانی دیکەی موسڵمانانی هاوشێوەی (تورک، عەرەب، فارس) بەکاریان هێناوە و توانیویانە لەو ڕێگەیەوە سوودێکی زۆر کە بەرژەوەندی نەتەوەکەیان بەدەست بهێنن و زۆر جار وەک کارتێکی فشاریش بەرامبەر کورد بە کاریان هێناوە و کوردیان تێکەڵ ئەم ستراتیژییەتە کردوە. بۆ نموونە لە کاتی ململانێی (عوسمانی-سەفەوی) دوژمنان زۆربەی کات جیاوازی مەزهەبییان کردوە بە بیانوو و هانی کوردەکانیان داوە بۆ دژایەتیکردن یان پاڵپشتیکردن، نموونەیەکیتر لە سەروبەندی جەنگی یەکەمی جیهانی ناوچەکانی کوردستان کە ببووە مەیدانی ڕووبەڕووبوونەوەکانی عوسمانی و وڵاتانی خۆرئاوا عوسمانییەکان هەستی کوردەکانیان بەکار دەهێنا بۆ بەشداری پێکردنیان لە بەرەی خۆیان بە بیانووی شەڕی کافران.

شەهرام سوبحانی: نەبوونی ئینتیما بۆ خاک و سەروەریی نەتەوەیی چ کاریگەرییەکی نەرێنیی لەسەر ناسیۆنالیزم هەیە؟

چرا یاسین: وەک خۆتان ئێستا باستان کرد یەکێک لە کێشە هەرە گەورەکانی بەردەم ناسیۆنالیزمی کوردی، نەبوونی ئینتیمایە بۆ خاک، نیشتیمان، ئاڵا، کە بۆ ئەمەش چەندین هۆکار هەن، وەک خراپی دۆخی سیاسی وڵات، خراپی باری گوزەران و ئابووری هاوڵاتیان، وا دەکات خەڵکی ڕقیان لەکۆپرسە نەتەوەییەکانیان بێتەوە و زۆر گرنگە پرسی ئاڵا، نەتەوە، خاک، نیشتیمان، کە بابەتی گشتی و پەیوەست بە کۆمەڵگەن بە تەواوی دایماڵێنین لەو جۆرە خاوەندارەتیکردنە، دەبێت تێبگەین لەوەی کە بوونی خۆشەویستی و ئینتیما بۆ ئاڵا، یەکسان نیە بە بەرگریکردن لەو سیستەمەی لەژێر ئەم ئاڵایە کار دەکات، و دژایەتی کردنیشی بە هەمان شێوە، چونکە دەسەڵات هی بەشێک لە خەڵکییە، بەڵام (ئاڵا، خاک، نیشتیمان) هی هەمووانن و شتانێکن کە ئەگەر دەسەڵات و سیستەمی فەرمانڕەواش بگۆڕێن ئەوانە هەر وەک خۆیان دەمێننەوە و گۆڕانیان بەسەردا نایەت. تەنانەت ئەگەر ڕۆژێک بێت بە یاسای فەرمی نێودەوڵەتی دان بە کوردستان دابنرێت و و ئاڵای کوردستان لە نەتەوە یەکگرتووەکان هەڵبکرێت، ئەو ئاڵایەی لە UN هەڵدەکرێت، گوزارشت لە وڵاتی کوردان دەکات، نەک

دەستە و تاقمێکی دیاریکراو.

شەهرام سوبحانی: بارودۆخی سیاسیی کوردستان چەندە بۆ گەشەی ناسیۆنالیزمی کوردی یارمەتیدەرە؟

چرا یاسین: بارودۆخی ڕابردوو و ئێستای کوردستان لەو هاوکێشەیەدا زۆر گرینگە. دابەشبوونی حزبایەتی لەسەر بنەمای لایەنی و، بوونی شۆڕشی جیاواز، لە بنەمادا گەورەترین زیانیان لە بیری ناسیۆنالیزمی کوردی داوە، هاوکات دروستبوونی شەڕی نێوخۆ، کە هەموو بنەماکانی ناسیۆنالیزمی شێواند و لێکەوتەکانی ئەم شەڕە نەگریسە هەر لە هەڵگیرسانییەوە گەلی کوردی کرد بە دوو بەرەی دژ بە یەک و تا وەکوو ئێستاش کاریگەری نەرێنی بەسەر کۆمەڵگەی کوردیدا جێ هێشتووە. لە ئێستاشدا نەبوونی دەسەڵاتێکی ناوەندی تۆکمە و دابەشبوونی کارگێڕی هەرێمی کوردستانی، بە یەکێک لە کۆسپەکانی ناسیۆنالیزمی کوردی لە قەڵەم دەدرێت تا دەسەڵاتی ناوەندی لە هەرێمی کوردستاندا نەبێت مانایەک بۆ ناسیۆنالیزم نابێت. خراپی بارودۆخی سیاسیی کوردستان کە لەسەر هەموو لایەنەکانیتری ژیان ڕەنگی داوەتەوە، خراپی گوزەران و هەستنەکردن بە یەکسانی لە کۆمەڵگەدا جۆرێک لە تووڕەیی و بێ هیوایی لەلای خەڵکی دروستکردووە، بە جۆرێک پشت بکاتە ئامانجە گەورەکەی خۆی کە دەوڵەتی کوردییە، و یان ئەوەتا بڕیاری کۆچکردن بدات، یانیش حاشا کە نیشتیمان و هەموو کۆڕسە نەتەوەییەکان بکات. هەر لە بازنەی سیاسییەوە نەبوونی سەرکردەی کاریزما هۆکارێکی دیکەیە بۆ پاشەکشێکردنی بزاڤی ناسیۆنالیزمی کوردی، بە مانایەکیتر تێڕوانینی خەڵکی بەرامبەر بە سەرکردەکان ئەو جۆرە تێڕوانینە نییە کە وەک سەرکردەی کاریزما لە سەرکردە کوردەکانمان بڕوانن. سەرکردەی کاریزما ئەو کەسەیە کە بەدیهێنەر و خوڵقێنەری ژیانێکی شایستە بێت بۆ گەلەکەی، و دیدێکی درێژخایەنیان هەیە و هەموو یەکەکانی لایەنەکان بۆ بەدیهێنانی ئەو دیدە گەورەیە کۆ دەکەنەوە. هەروەها توانابییەکی لە ڕادەبەدەریان هەیە بۆ گۆڕینی دیدگای لایەن یا خوود حیزب بۆ ئامانجی گەورە و پاڵنەر، تا ئەو ڕادەیە کە هەموو ئەندامانی ژیانی خۆیان ببەخشن بۆ گەیشتن بەو ئامانجانە. مرۆڤێکی چالاکن و بەردەوامن لە کارکردن و دەبنە هاندەر بۆ ئەوانیتر، بۆ گەیشتن بە ئامانجە مەزنەکەیان.

شەهرام سوبحانی: عەقڵییەتی کوردی یان بڵێین عەقڵییەتی نەتەوەیی کورد بەو ئاستە گەیشتوە خاوەندارەتی لەو پرۆسەی نەتەوەسازی بکات؟

چرا یاسین: بیری نەتەوایەتی کوردی لەڕوویی زانیارییەوە زۆر لاوازە، ئەویش لەبەر سادەکردنەوەی نەتەوایەتی تەنها بۆ (خۆشویستنی وڵات، هەستکردنی بە خود، و پۆشینی جلوبەرگی نەتەوەیی و...هتد.) ئەمانە تەنیا بەشی وشیاری پێکدەهێنن کە هەزاران ساڵە بە شێوەی جیاواز بوونی هەیە، بەڵام ئایا بیرۆکەی نەتەوەیی کوردی گەیشتوە بەو ئاستەی کە دەبێت بگات؟ نەخێر، ئەم جۆرە لە نەتەوایەتییە بووەتە هۆی لاوازکردنی وشیاری نەتەوەیی، بیرکردنەوە کلۆڵی بۆ

سەرچاوە Serchawe

ڕێبازی ناسیۆنالیزمی دەهێنێت و لاوازتری دەکات. هەتا وەکوو نەتەوایەتی بە ڕێبازێکی دیاریکراو نەڕوات بەڕێوە و کەسانی شارەزای بۆ دانەنرێت هەرگیز ناتوانێت ببێتە ڕێبازێک لەناو کورددا. خودی نەتەوەییەکان بەرپرسیارن لە ئاست لاوازکردنی نەتەوایەتی، لە زۆربەی چەمک و بیر و باوەڕەکان تێ ناگەن، بۆیە کاتێک بانگەشە بۆ نەتەوایەتی دەکەن، زیان بە نەتەوایەتی دەگەیەنن. گروپ و دەستە نەتەوەییەکان زۆرن بە ڕێژە، بەڵام خاوەنی پەیڕەوێکی دیاریکراو و ڕوون نین. نەتەوەخوازەکانی ئەمڕۆی کورد هەتا ئێستا نەیانتوانیوە ڕێبازێک بۆ نەتەوایەتی دیاری بکەن، هەمیشە دەیلکێنن بە بیر و هزرێکی دیکە، هیچ نەتەوەییەک لەنێو کورددا، دەرکی بەوە نەکردوە کە مەسەلەی نەتەوەیی، دژی هەر دوو باڵی ڕاست و چەپی سیاسییە، هەتا لەوانەیە نەشزانێت ڕاست و چەپی سیاسی چییە؟ لە کاتێکدا نەتەوەپەروەرەکانی تورک و فارس بە شێوەیەکی زۆر تۆکمانە خاوەن ڕێباز و پەیڕەوێکی دیاریکراون، بەڵام نەتەوەییەکانی کورد، لەم مافە خۆیان بێ بەشکردووە و سەر بە هیچ قوتابخانەیەکی فیکری نین. لە ناو نەتەوایەتیشدا چەندان قوتابخانەی گرینگ هەیە، نموونە (ڕۆمانتیک/ئەڵمانی) یان (فەڕەنسی)کە هەر یەکێکیان بیر و ئایدیای خۆی لەسەر چەند بنەمایەک داڕشتووە، بەڵام ئایا نەتەوایەتی کوردی لە ئێستادا توانیویەتی ئەمە بکات بەبێ تێکەڵکردنی لەگەڵ مارکسیزم یان دێموکراسی؟ بێگومان نەخێر، بیری نەتەوایەتی کوردی بە تەواوی نەیتوانیوە ببێتە قوتابخانەیەکی سەربەخۆ کە تەنیا لەسەر بنەمای نەتەوایەتی دامەزرابێت، بەڵکوو زۆربەی جار تێکەڵ کراوە لەگەڵ بیری مارکسیزم یان بیری لیبرالیزم و دێموکراسی، یان بیری ئیسلامی، کە بۆ هەر یەکێکیشیان نموونەی بەرجەستەمان هەیە، هۆی نەبوونی کیانێکی سەربەخۆی کوردی ڕێگری بووە لەوەی کە قوتابخانەیەکی تەواو سەربەخۆی نەتەوایەتی کوردی بێتە کایەوە، کە تەنیا لەسەر تایبەتمەندییە کۆمەڵایەتی، کلتووری و مێژووییەکانی کورد بونیاد نرابێت.

شەهرام سوبحانی: خاتوو چرا سپاس بۆ ئەم دەرفەتە و ماندووش نەبن

چرا یاسین: ڕێز و سپاس بۆ ئێوەش کە ئەم دەرفەتەتان ڕەخساند کە لە خزمەتتاندا بم.

١٧ی بانەمەڕی ٢٧٢٥

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان میدیا

کۆکردنەوەو ئامادەکردنی: ڕەحمان نەقشی

پووشپەڕی ٢٧٢٥ی کوردی = جوونی ٢٠٢٥ی زایینی

سەرچاوە
Serchawe

سپاس و پێزانین

بۆ وتووێژی هاوڕێ شەهرام سوبحانی لەگەڵ: خاتوو چرا یاسین کارناس و توێژەری مێژوو.

دەستتان خۆش و هەروا قەڵەم ڕەنگین بن بۆ گەل و نیشتمان.

ڕەحمان نەقشی

سەرچاوە
Serchawe